

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΚΕΙΜΗΛΙΑ

ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΣΠΑΡΤΗ 1998

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΚΕΙΜΗΛΙΑ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ
ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΙΧ. ΠΡΟΒΑΤΑΚΗΣ
Διευθυντής Ύπουργείου Πολιτισμοῦ

Δρ. ΓΕΩΡΓΙΑ ΜΥΛΩΝΑΚΟΥ-ΣΑΪΤΑΚΗ
Υπεύθυνη Μουσείου Έκκλησιαστικής Τέχνης

ΣΠΑΡΤΗ 1998

Περιεχομένα

	Σελίδα
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	8
ΠΡΟΛΟΓΟΣ Τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης κ.κ. Εὐσταθίου	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ (Θεοχάρης Προβατάκης)	11

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

A. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ (Γεωργία Μυλωνάκου Σαϊτάκη)	14
α. Ἡ ἀρχαία ἐποχή	15
β. Τά πρώτα βυζαντινά χρόνια	16
γ. Ὁ "Οσιος Νίκων ὁ "Μετανοεῖτε"	16
δ. Ὅστεροβυζαντινή ἐποχή	17
ε. Τουρκοκρατία καὶ Ἑλληνική Ἐπανάσταση	17
στ. Ἡ νέα Σπάρτη	18
B. Η ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗΣ (Γεωργία Μυλωνάκου Σαϊτάκη)	19
α. Ἰστορική ἀνασκόπηση	19
β. Οι χρόνοι τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1821	23
γ. Οι Ἀρχιερεῖς τῶν νεωτέρων χρόνων	25
δ. Ὁ νῦν Μητροπολίτης κ. Εὐστάθιος Σπηλιώτης (1980-)	27
C. ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (Γεωργία Μυλωνάκου Σαϊτάκη)	29
α. Ἰδρυση καὶ στέγαση	29
β. Διαχρονική πολιτιστική δράση	31
γ. Θεματικές Συλλογές τοῦ Μουσείου	31
δ. Στόχοι καὶ ἐπιδώξεις	32

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

A. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΟΙ ΦΟΡΗΤΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ	33
α. Εἰσαγωγή (Γεωργία Μυλωνάκου Σαϊτάκη)	33
β. Περιγραφή φορητῶν Εἰκόνων (Θεοχάρης Προβατάκης)	34
B. ΜΙΚΡΟΤΕΧΝΙΑ-ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΚΕΝΤΗΤΙΚΗ	188
α. Εἰσαγωγή (Γεωργία Μυλωνάκου Σαϊτάκη)	188
β. Περιγραφή-Παρουσίαση ιερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων (Θεοχάρης Προβατάκης)	189
C. ΤΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ	207
α. Εἰσαγωγή (Γεωργία Μυλωνάκου Σαϊτάκη)	207
β. Παρουσίαση μικρογραφιῶν (Γεωργία Μυλωνάκου Σαϊτάκη)	210
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	234
ΓΛΩΣΣΑΡΙ	236

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Λύο είναι οι μεγάλοι ιστορικοί σταθμοί πού προσδίδουν αφθιτη δόξα και πανθομολογούμενη τιμή στόν εύρυτερο χώρο τής Λακωνίας μέ ιδιαιτερότητα σ' αύτόν πού εύρισκεται στά γεωγραφικά όρια τής σημερινής Ιερᾶς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης.

Ό ενας σταθμός είναι ή αφιξη, κατά τόν 10ο αιώνα στή Λακεδαίμονα, τοῦ "Ελληνα ἀπό τόν Πόντο και ἀναμορφωτή τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου Όσίου Νίκωνος τοῦ "Μετανοεῖτε" και ὁ δεύτερος συμπίπτει μέ τήν ἀκμή ἀπό τόν 120 ἔως και τόν 150 αιώνα τῆς Μεσαιωνικῆς πόλεως τοῦ Μυστρᾶ, ὅπου διαδραματίσθηκαν σημαντικά γεγονότα τῆς ιστορίας.

Ο Μυστρᾶς ύπηρξε ό χώρος ὅπου ἄνθισαν, ή χριστιανική τέχνη, τά Γράμματα και ή καθ' ὅλα πνευματική ζωή, κατά τήν περίοδο τῶν Παλαιολόγων.

Ο "Οσιος Νίκων ήταν γιά ὅλη τήν Ἑλλάδα ό ἀκούραστος και σταθερός ἐργάτης τοῦ Εὐαγγελίου, ό μαχητής στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ό ἐπιτελής ἀξιωματικός τῆς Ἐκκλησίας, ό φλογερός κήρυκας τῆς μετανοίας, ἀλλά και γιά τήν Λακωνία και ιδιαίτερα γιά τήν Σπάρτη ό ἀναμορφωτής και μέγας εὔεργέτης, ἀφοῦ ἐδῶ προτίμησε νά ἐγκαταβιώσει μέχρι τό τέλος τῆς ὀσιακῆς ζωῆς του και ἐδῶ ἐγκατέστησε τήν ιερή κολυμβήθρα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως και ἐπί χίλια χρόνια δέν παύει νά εὔεργετεῖ τόν τόπο και τούς ἀνθρώπους, μέ τήν προδρομική διδασκαλία του, μέ τήν χριστομίμητη ζωή του και μέ τήν συνεχή θαυματουργική προστασία του.

Παράλληλα ή ἀκμή τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ τό ἀνήγαγε σέ μεγάλο πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο, τό όποιο διατήρησε τήν ἀκτινοβολία του και κατά τούς πικρούς χρόνους τής ἀσιατικῆς τυραννίας, πού τούς τρέμει ό λογισμός.

Ἀκόμη και μέχρι σήμερα, ὑστερα ἀπό τόσους αἰώνες τά Μνημεῖα τοῦ Μυστρᾶ, πού ἀποτελοῦν στό σύνολό τους, ἔνα θαυμάσιο ύπαίθριο Μουσεῖο Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Τέχνης, μέ τήν εϋγλωττη σιωπή τους διαλαλοῦν τό ιστορικό μεγαλεῖο ἐκείνης τῆς δοξασμένης ἐποχῆς.

Η ἀποκαλυπτική και διδακτική γλώσσα αύτῶν τῶν μνημείων ὁδηγεῖ στήν κατανόηση τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος τῆς λησμονημένης ἀπό πολλούς πολιτείας και ἀγγίζει τό βαθύ νόημα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ὥστε κάθε ἐπισκέπτης-προσκυνητής νά ἀκροάζεται τούς μυστικούς παλμούς τῶν καλλιτεχνῶν, οι όποιοι μέ ἀρμονία, ἀπλότητα και μεγάλη ἐκφραστικότητα ἀποτύπωσαν στά ἔργα τους ὄραματα και ἀνησυχίες.

Κατά τήν διάρκεια αύτῶν τῶν αἰώνων ή τοπική μας Ἐκκλησία δημιούργησε και χρησιμοποίησε μεγάλο ἀριθμό λειτουργικῶν ἀντικειμένων, πού μαρτυροῦνται ἀπό γραπτές πηγές και ἐπισημαίνονται ἀπό τήν τοπική προφορική παράδοση και ἀπό τά όποια δυστυχῶς ἐλάχιστα διασώθηκαν.

Μέ κόπο και μόχθο οι ἀείμνηστοι προκάτοχοί μου και μάλιστα ό Διονύσιος Δάφνος, ό Κυπριανός Πουλάκος και ό Ιερόθεος Κυριαζόπουλος συγκέντρωσαν και διαφύλαξαν περίπου στερεός ιερές εικόνες μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας, ιερά Σκεύη, ιερά Ἀμφια και ίκανό ἀριθμό χειρογράφων πού προήρχοντο ἀπό Ιερούς Ναούς και πρό πάντων ἀπό τίς Ιερές Μονές τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα, τῆς Ζερμπίτσης, τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων και τῆς Γόλας.

Αύτά τα άνεκτίμητα άντιπροσωπευτικά κειμήλια τής τέχνης και τοῦ πολιτισμοῦ, πού εἶναι άξιοθαύμαστα και ἀποτελοῦν τούς πνευματικούς θησαυρούς μας, μέ αἰματηρές οἰκονομίες προσωπικές μας, μέ τήν συμπαράσταση τῶν Ἱερῶν Ναῶν, τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ και μέ τήν συμβολική οἰκονομική ἐνίσχυση ἐντοπίων Λακώνων και ὁμογενῶν, φίλων τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας και φιλιστόρων, ἀφοῦ διαμορφώσαμε εἰδικό χῶρο στό Ἐπισκοπεῖο, τά ἐκθέσαμε ἄριστα συντηρημένα.

Γ' αύτά τά πολύτιμα δῶρα, πού μᾶς ἐμπιστεύθηκαν, σάν ιερή παρακαταθήκη οἱ πρόγονοι μας, ιδρύσαμε τό Μουσεῖο τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, πού ἐγκρίθηκε μέ τόν 55/1991 Κανονισμό τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ δέ πρώτη Διοικοῦσα και Διαχειριστική Ἐπιτροπή πού ἀποτελεῖται ἀπό τούς, αἰδεσιμολ. Πρωτ. Χρῆστο Τσαγκαρούλη, αἰδεσιμ. Ἱερέα Γεώργιο Φωτόπουλο και τούς κ.κ. Σταῦρο Μυλωνάκο τ. Ἐπιθεωρητή Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως και Κωνσταντίνο Λαδᾶ πολιτικό Μηχανικό και προεδρεύεται ἀπό τόν Μητροπολίτη, ἐνεργεῖ μέ ζῆλο τά δέοντα γιά τήν συντήρηση, τήν ἀσφάλεια και προβολή τους.

Αύτά τά ἀξιοθαύμαστα ἔργα πού προέρχονται ἀπό τήν Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή κυρίως περίοδο και ἀποτελοῦν μιά συνέχεια τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος και μαρτυρία τῆς πίστεως, τῆς λειτουργικῆς και τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν προγόνων μας, ἡ Ἱερά Μητρόπολή μας τά προβάλλει μέ τήν ἀνά χειρας ἔκδοση, πού πραγματοποιεῖται μέ τήν εύκαιρια τῆς συμπληρώσεως χιλίων ἑτῶν, ἀπό τήν ἀγία κοίμηση τοῦ πολιούχου και προστάτου μας Ὁσίου Νίκωνος, σέ ἀναγνώριση τῆς μεγάλης προσφορᾶς του στήν τοπική μας Ἐκκλησία.

Γιά τήν συγκεκριμένη ἔκδοση, ὅπου περιγράφονται πλαισιωμένα ἀπό μοναδική σέ πλοῦτο εἰκονογράφηση, ἀριστουργήματα ἐκκλησιαστικῆς χρυσοκεντητικῆς και ἀργυροχρυσοχοΐας και περίτεχνες μικρογραφίες χειρογράφων κωδίκων, μέ ἔξαιρετικά καλλιτεχνικά ἀρχικά γράμματα, ἔργαστηκαν μέ ἔνθεο ζῆλο και πάθος καλλιτεχνικό, ἀλλά και μέ σεβασμό και ἀγάπη ἐκλεκτοί ἐπιστήμονες και καλλιτέχνες μέ πρώτους τόν κ. Θεοχάρη Προβατάκη, Διευθυντή τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ και τήν κ. Γεωργία Μυλωνάκου-Σαϊτάκη, Διδάκτορα Φιλοσοφίας τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν και ὑπεύθυνη τοῦ Μουσείου, πρός τούς ὅποιους ἐκφράζω τίς εὐγνώμονες εὐχαριστίες μου και τόν δίκαιο ἐπαινο. Εὐχαριστῶ, ἐπίσης, θερμά τόν κ. Παν. Βοκοτόπουλο, Καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γιά τή συμβολή του στήν ἀνά χειρας ἔργασία.

Σπάρτη, 20 Σεπτεμβρίου 1997
Ἐργάτη τοῦ Μεγαλομάρτυρος
Ἀγίου Εύσταθίου

Ο Μητροπολίτης

Ο Μονεμβασίας και Σπάρτης Εύσταθιος
Πρόεδρος τοῦ Μουσείου Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης

